

УДК 821.162.1(476)'' 17''

Канцэпт «Айчына» ў паэзіі Ф.Д. Князьніна

Г.А. ГЛАДКОВА

У артыкуле на падставе паэтычнай спадчыны Ф.Д. Князьніна вылучаны асаблівасці мастацкага асэнсавання канцэпту «Айчына» з улікам гістарычных рэалій канца XVIII стагоддзя і культурных набыткаў эпохі Асветніцтва.

Ключавыя словы: Асветніцтва, літаратурны працэс, сентыменталізм, нацыянальная свядомасць, ода, элегія, мастацкі стыль.

This article is devoted to the analysis of the features of artistic understanding of the «Fatherland» concept in poetic heritage of F.D. Kniaznin. The author takes into account historical period of the Age of Enlightenment and cultural achievements of the epoch.

Keywords: the Age of the Enlightenment, literary process, sentimentalism, national consciousness, ode, elegy, artistic style.

Творчасць польскамоўнага паэта, драматурга і перакладчыка другой паловы XVIII стагоддзя Францішка Князьніна, добра вядомая ў Польшчы, паступова атрымлівае належнае прызнанне на яго радзіме – Беларусі. Б. Мазурко адзначала, што працяглы перыяд увага польскіх даследчыкаў была звернута хутчэй на драматычныя рысы лёсу Ф. Князьніна, чым на адметнасці яго мастацкага самавыяўлення, давалася павярхоўная ацэнка творам, у асобе літаратара бачылі толькі «*tkliwego, rzetelnego poetę sentymentalnego*» [1, с. 25]. Як сцвярджаў В. Баровы, «*w historii literatury jak gdyby nie było osobnego pomieszczenia dla jego poezji: lokowało się ją w przechodnim pokoju za Karpińskim. [...] Od Karpińskiego nie umieli go odłączyć nawet ci, którzy mu przyznawali większy talent*» [1, с. 25]. Важным дасягненнем польскага літаратуразнаўства ў вывучэнні творчасці Ф.Князьніна стаў пераход да грунтоўнага шматаспектнага даследавання мастацкай спадчыны пісьменніка і асэнсавання яго месца сярод іншых літаратараў эпохі Асветніцтва, што паспяхова ажыццявілі В. Баровы, Т. Мікульскі, Т. Касткевіч, А. Гузек, Я. Вуйціцкі, Э. Александроўска, Э. Гленбіцка і інш. Лацінамоўная творчасць Ф.Князьніна трапіла ў поле даследчыцкай увагі беларускага навукоўца А. Жлуткі, які не толькі пераклаў творы паэта, але і прааналізаваў у дысертацыі частку яго мастацкай спадчыны [2]. На беларускую мову асобныя творы Ф.Князьніна перакладалі Л. Баршчэўскі, Н. Мерашчак, Л. Семянюк, І. Багдановіч і інш. У сваіх працах згадвалі імя Ф.Князьніна, асэнсоўвалі ролю паэта ў тагачасным літаратурным працэсе А. Мальдзіс, М. Хаўстовіч, І. Бурдзялёва, В. Еўмянькоў, Ж. Некрашэвіч-Кароткая. Аднак у беларускім літаратуразнаўстве пакуль адсутнічаюць комплексныя даследаванні творчасці пісьменніка (на іх неабходнасць звяртаў увагу, напрыклад, С. Кавалёў [3, с. 8]), пераважаюць сціслыя публікацыі на старонках энцыклапедыі, бібліяграфічных даведнікаў, навуковых зборнікаў [4]–[7].

Як выразнік духоўнасці народа пісьменнік акрэслівае ў творчасці рысы абумоўленай агульнымі «*карэннымі вартасцямі*» (тэрмін Е. Смоліча) нацыянальнай свядомасці суайчыннікаў [8]. У працах, прысвечаных асобе і творчасці Ф.Князьніна, гаворыцца пераважна пра адметнасці інтымна-лірычных твораў паэта, увага звернута на мастацкі стыль, праявы сентыменталізму, а вершам грамадзянска-патрыятычнага зместу адведзена сціплае месца. Капі размова ідзе пра патрыятычную лінію ў творах Ф.Князьніна, то характарызуецца, як правіла, узровень самасвядомасці паэта як грамадзяніна Рэчы Паспалітай (асабліва ў працах польскіх навукоўцаў). Аднак выяўленне толькі польскай ментальнасці Ф.Князьніна сімвалізуе сабой спрошчаны падыход да асэнсавання нацыянальнага пытання ў Рэчы Паспалітай. Грамадская нацыянальная тоеснасць як свядомае прыняцце супольных катэгорый нацыянальных арыенціраў, безумоўна, злучала ўсіх грамадзян федэрацыі, але, разам з гэтым, нельга пакідаць без увагі асабовую нацыянальную

тоеснасць, якая забяспечвала грамадзяніна пачуццём лучнасці, але таксама і пачуццём адметнасці, выключнасці ўласнай асобы. Прынцып пабудовы Рэчы Паспалітай як федэрацыі абумовіў шматузроўневы характар нацыянальнай свядомасці яе грамадзян, капі суіснавала «пачуццё палітычнай еднасці з усведамленнем асобнасці жыхароў і старычнае Літвы» [9, с. 296].

Такім чынам, мэта артыкула – выявіць асаблівасці мастацкага асэнсавання канцэпта «Айчына» ў літаратурнай спадчыне Ф. Князьніна на прыкладзе выбранай лірыкі паэта. Актуальнасць даследавання найперш абумоўлена неабходнасцю пашырыць недастатковы аб'ём інфармацыі пра польскамоўную творчасць ураджэнца Віцебшчыны Ф. Князьніна, што будзе спрыяць далейшаму асэнсаванню ролі паэта ў літаратурным працэсе Рэчы Паспалітай канца XVIII ст.

Як вядома, Ф. Князьнін паходзіў з віцебскага ваяводства, куды ў XVII ст. пераехаў са Смаленшчыны (пасля здачы Смаленска рускаму войску) прадзед будучага пісьменніка Уладзіслаў Князьнін.

Пра гады навучання ў віцебскай школе езуітаў, падрыхтоўку да ўступлення ў ордэн паэт згадваў у вершы, занатаваным І. Быкоўскім ва ўласных успамінах. Ф. Князьніна хвалявала сутыкненне жадання свабоды з патрабаваннем падпарадкаўвацца строгім законам ордэна. Малады паэт выкарыстаў вобраз скутага ланцугамі вязня для таго, каб перадаць тагачасны псіхалагічны стан: «*Фанатызм рэлігіі ўведзены ў зман, / Прыродзе насуперак пумы прымаю. / І гэту памылку (о, дзіва!) сам / Выратавальны абрад прыкрывае. // Дух свой і цела аддаў ў няволю, / Сам на сябе наклаў ланцузі. / Хочаш не хочаш, сумную долю, / Зняволены вязень, цяргі¹*» [10, с. 167].

Акрамя гэтага, у мемуарах І. Быкоўскага з вялікай прыязнасцю апісана знаёмства з Ф. Князьніным, змешчаны верш-прысвячэнне «Do Ignacego Bykowskiego Franciszek Książnin» («Ігнацію Быкоўскаму Францішак Князьнін»), у якім паэт згадвае сваю маладосць наступным чынам:

*У суме, нудоце, амаль без свабоды
Правёў саладзейшыя дні маладыя.
Міналі гады, я ж ыў у маркоце,
Мне радасці сталі чужыя.*

*Якой невыноснай была мая мука
Ад думкі, што вольны палёт немагчымы,
Маё шкадаванне ўсё больш мацнега,
Залеж насць скавала свабодныя крылы.*

*Як імкнецца шчыгол у лес з нялюбай няволі
Альбо як на ўзгорачку кветка ўсыхае,
Пад сонцам гарачым без вільгаці вяне,
Схіляе галоўку і сілы губляе,*

*Так і я ў самы росквіт ж урбу адчуваю,
Не зведаўшы шчасця, усведоміць баюся,
Як ж ыў я на свеце ў гэтым адчаі,
У сумнай, маркотнай скрусе...*

Паступова юнаку адкрываецца свет паэтычнай творчасці:
*Сустрэў я, нарэшце, дачок Мнемезіды,
Дзе Віцьба нясе свае воды ў Дзвіну,
Хацеў атрымаць іх хвалу і прызнанне —
Пачаў ім спяваць упершыню...*

¹ Абодва вершы Ф. Князьніна ў рукапісе І. Быкоўскага знайшоў і апублікаваў В. Баровы («Pamiętnik Literacki». – 1947. – Т. XXXVII. – S. 265–268).

Вынікам мастацкіх пошукаў стала ўпэўненае сцвярджанне Ф. Князьніна: «*Віцебск займеў з таго часу / Паэта ў асобе маёй*» [10, с. 167].

Як бачым, малая радзіма паэта – Віцебск – калыска яго творчасці, горад, які пасяліў у душы літаратара паэтычны запал, стаў месцам юнацкага сталення, нялёгкіх светапоглядных пошукаў.

Неаднаразова на старонках вершаў Ф. Князьнін будзе згадваць родныя мясціны. Напрыклад, такімі ўспамінамі напоўнена ода «*Do Celestyna Czaplica Kawalera Ord. Orła Białego*» («Селестыну Чапліцу,² кавалеру ордэна Белага Арла»): «*Ja urodzony przy Dźwinie, / Która z masztami pieńką i żytem / Wyniosłe miiając brzegi / Hoynym Baltydzie zlewa korytem / Stopione lody i śniegi*» («Я нарадзіўся ля Дзвіны, / Дзе між высокіх берагоў / Імчыць да балтаў вір-паток / Расплаўленых ільдоў, снягоў») [11, с. 35–36]. Услаўленне высокамаральнага, адказнага грамадзяніна ў асобе С. Чапліца падмацавана аўтарскім успамінам пра свае карані – родавую гапіну («*ze krwi moiego pradziada*»³), якая ўмацавалася на віцебскіх землях.

Адзначым, што ў выданні твораў Ф. Князьніна, падрыхтаваным Ф. Дмахоўскім у 1828 годзе, верш надрукаваны ў скарачаным варыянце, дзе, відавочна, па прычыне цензуры быў выкрэслены фрагмент патрыятычнага гучання: «*Cóż mi po mojej dziedzinie? / Tam dziś jarmo i kajdany. / Gdzie Wisła swobodnym płynie, / Tu twoim duchem zagrzany*». Таксама адсутнічала апошняя строфа верша, дзе паэт прыгадваў здану Смаленска (1654) і пагардліва ацэньваў дзейнасць П.К. Абуховіча: «*Znała go [pradziada Ф. Князьніна – Г.Г.] mężów garść ona, / Co grube tłułka Moskale, / Smoleńskich murów obrona, / Ale w najświętszym zapale / Zdradził ich dzielne ramiona / Naczelnik hańby, przedawca braci, / I obok twego imienia [маецца на ўвазе С. Чапліц – Г.Г.], / ... / Niegodzien ani wspomnienia*». Такім чынам, верш значна пацярпеў, страціўшы гістарычны фон і тэматычна акрэсленую лінію выяўлення грамадзянскай пазіцыі аўтара.

Польскі гісторык Ю. Бардах слушна адзначаў, што нацыянальная свядомасць жыхара Рэчы Паспалітай была шматузроўневай: «*Збліжэнне Кароны і Вялікага Княства перад абліччам знадворнае небяспекі на схіле XVIII ст. ішло ў пары з захаваннем федэрацыйнае мадэлі Рэчы Паспалітае Абодвух Народаў. Гэта знаходзіла выраз у дэманстрацыі двухузроўневай, а часам і трохузроўневай нацыянальнай свядомасці*» [9, с. 296]. Праявы такой шматузроўневай нацыянальнай свядомасці выразна відаць у творах Ф. Князьніна – выхадца з усходніх земляў Рэчы Паспалітай.

Акрамя прывязанасці да малой радзімы (Віцебск), паэт называў Айчынай Літву, радаваўся абуджэнню новых сіл, пранікненню прагрэсіўных павеваў на родныя землі (ода «*Do Litwy*»): «*Pośród ciemności starowieczny nocy / ... / Postrzegam zorzę po nad nami iasną. / Witaj Ojczyzno! W każdéj synów sprawie / Co ku ich dniowi, ku twéj dąży sławie. // Ich dowcip pierwszy przedrzeć się ośmielił / Przez twarde gnuśnych przesądów zapory / ... / Cnotę dał uczuć i obudził chwałę*» («Сярод цемры спрадвечнай ночы / ... / Бачу зорку над намі ясную. / Вітай, Айчына! Кожная справа сыноў / Нясе табе славу. // Іх розум першым прабіцца змог / Праз цвёрды заслон прымхаў сонных, / ... / Дабрачыннасць і славу адчуць дапамог») [12, с. 157].

А. Жлутка адзначаў, што лацінамоўная творчасць Ф. Князьніна «*непасрэдна звязана з Беларуссю і з'яўляецца працягам паэтычных спробаў віцебскага перыяду. У вершах шмат беларускіх рэаліяў, часам яны звернуты да суайчыннікаў і прасякнуты шчыраю і шчымыя туюю па бацькаўшчыне*» [4, с. 287]. Выдатным узорам пачуццёвага лірызму ў мастацкай спадчыне Ф. Князьніна стала адрасаваная суайчынніку з Віцебска «Элегія да Францішка Багамольца». Насычаны праявамі антычнай традыцыі, твор прысвечаны пытанням

² Селестын Чапліц гербу Кердэя (1723-1804) – вялікі каронны лоўчы з 1773 г., маршалак сейму 1766 г., паэт. З роду Чапліцаў са Шпанова (сучасн. паўночна-заходняя Украіна). Сын кіеўскага падстоля Ігнація і Францішкі Пяскоўскай. Быў дэпутатам Кароннага Трыбуналу, восем разоў выбіраўся паслом на сеймы. У 1766 г. – маршалак т. зв. «сейму Чапліца», на якім канчаткова адверглі праект рэформаў Чартарыйскіх. З 1773 г. – кіеўскі падчашы, з 1775 г. – кавалер ордэна Белага Арла. Сябра Ф. Багамольца, удзельнік каралеўскіх «абедаў па чацвяргях». Вызначаўся бездакорна маральным характарам і сумленнем.

³ Уладзіслаў Князьнін пасля здані Смаленска асеў у віцебскім ваяводстве. Яго сынамі былі Аляксандр і Ежы, ад апошняга пайшоў бацька Ф. Князьніна Леон Ігнацы.

літаратурнай творчасці. Ф. Князьнін зноў прыгадаў пачатак свайго паэтычнага шляху там, дзе «*Віцьба раздвоеная пльінню / З хвалямі хуткай Дзвіны воды злучае свае*» [4, с. 287]. Звяртаючыся да Ф. Багамольца, паэт падкрэсліваў, што «*абодвух нас лучыць Айчына*», што «*Багамольцамі ўсяж і цяпер ганарыцца і колісь / Цешыўся славаю іх Віцебск, вядомы здавён*» [4, с. 288]. У паэтычнай форме Ф. Князьнін апавядаў пра гісторыю свайго роду («*Мой ж а прабацька калісь перабраўся сюды са Смаленска...*»), прыгавраў здачу Смаленска П.К. Абуховічам «*з ганьбай для нас*», пераезд братоў Князьніных на Віцебшчыну, бо «*... іх заклікала / Волі ж аданне тады, ветлая вашых рука*». Паэт рабіў выснову, што адзінства каранёў – добрая падстава для еднасці духу і жадання з боку Багамольца «*суайчынніка ўсім свайго паказаць*» [4, с. 289].

Адзначым, што сувязь Ф. Князьніна з малой радзімай выявілася не толькі праз апеляванне да гісторыі роду і падкрэсліванне зямляцтва з суайчыннікамі, але і ў зацікаўленасці беларускай народнай творчасцю. Як сцвярджае А. Мальдзіс, Ф. Князьнін рабіў фальклорныя запісы, ведаў беларускую мову, выкарыстоўваў беларусізмы ў творах: «*Ствараючы ў ідылі “Тры вяселлі” вобраз казака Захарэнкі, “паэт сэрца” ўклаў у яго вусны не ўкраінскую, а “беларусізованую” мову*». [13, с. 267].

Значная частка паэтычных твораў Ф. Князьніна прысвечана дому Чартарыйскіх, дзе паэт жыў доўгі час, выконваючы абавязкі сакратара князя А.Е. Чартарыйскага. Ва ўступным артыкуле да першага тома твораў Ф. Князьніна варшаўскага выдання 1828 года адзначана: «*З гэтага часу і да апошніх дзён жыцця лёс, занятак і ўсе творы Князьніна былі злучаны з домам Чартарыйскіх. Князьнін праслаўляў іх дабрачыннасць і заслугі [...], быў сябрам іх сям’і*» [11, с. V]. З гэтай прычыны, як адзначаў К. Брандзіньскі, «*Князьнін менш ацэнены ў краі, чым заслужыў*», бо «*панеэрычная накіраванасць вершаў-прысвячэнняў прыватным асобам у меншай ступені цікавіць чытача*» [11, с. XXXI].

У мемуарах князя А.Е. Чартарыйскага ёсць успамін пра сяброўства з суседзямі Клакоцкім, які жыў у Сычыках: «*Notre plus proche voisin était M. Kłokocki, à Syczyki, où nous allions souvent passer la soirée. Il y avait un grand étang rempli de poissons qui venaient, au son d’une cloche, manger le pain qu’on leur jetait. Kniaznin mentionne ce fait dans ses poesies*» («*Нашым самым блізкім суседзям быў Клакоцкі з Сычыкаў, там мы часта праводзілі вечары. У яго быў вялікі пруд, дзе вадзілася шмат рыбы, яна выплывала на гук званочка, каб з’есці хлеб, які ёй кідалі. Князьнін прыгаврае гэта ў сваіх вершах*») [14, с. 5]. Адным з твораў, дзе згадваецца названая мясціна – Сычыкі – рэзідэнцыя Клакоцкіх, вёска ў тагачасным Брэст-Літоўскім ваяводстве (пазней – на тэрыторыі Брэсцкай вобласці), стала ода «*Do Jana Kłokockiego, Woyskiego Mińskiego*». Акрамя гэтага, у спадчыне паэта ёсць верш, адрасаваны ўладальніку Сычыкаў, паэту Станіславу Клакоцкаму (ода «*Do Stanisława Kłokockiego*»), у якога бываў Ф. Князьнін і да якога ставіўся з прыязнасцю, падкрэсліваючы ў характары гаспадара цвёрдасць, нескаронасць перад «*бурай, эалтам, паклёпам*» [11, с. 151–153].

Такім чынам, Ф. Князьнін шматразова насычаў сваю паэзію вобразамі малой радзімы (Віцебшчыны) і роднага краю з больш шырокім геаграфічным акрэсленнем (Літва), што дазваляла паэту-сентыменталісту шчыра выказаць уласныя перажыванні («*Ігнацію Быкоўскаму Францішак Князьнін*»), падкрэсліць тэрытарыяльную еднасць паходжання з адрасатам («*Элегія да Францішка Багамольца*»), выявіць шляхецкую годнасць («*Да Селестына Чапліца*»), уславіць мападыя сілы, якія нясуць абуджэнне бацькаўшчыне («*Да Літвы*»).

Грамадзянін Рэчы Паспалітай, як правіла, адчуваў сваю далучанасць да лёсу федэрацыі, поліэтнічны характар дзяржавы вымагаў наяўнасць некалькіх узроўняў нацыянальнай свядомасці. Ю. Бардах адзначаў: «*Шматлікія крыніцы сведчаць, што, пачынаючы з XVII ст., адрозніваліся вузейшая айчына – Літва – і шырэйшая, Рэч Паспалітая, якую таксама называлі Польшчаю. Як грамадзяне Кароны, так і літвіны былі паводле тагачасных паняццяў палякамі. Гэтае паняцце, аднак, мела тады палітычны, а не этнічны характар*» [9, с. 295].

Ф. Князьнін пакінуў шэраг вершаў грамадзянска-патрыятычнага зместу («*Do obywatela*», «*Do Ojczyzny*», «*Do Tadeusza Kościuszki*», «*Na rewolucją 1794*», «*Matka*

Obywatelka» і інш.). Моцным грамадзянскім пафасам насычаны вершаваны зварот паэта «Do obywatela»⁴: на першае месца сярод дабрачыннасцей суайчынніка аўтар паставіў служэнне на карысць народа («*Któż obywatel? Ten, co swymi trudy / Wspiera los braci...*»), перавагу агульных інтарэсаў над уласнымі, здольнасць прысвяціць жыццё барацьбе за свабоду радзімы. Ф. Князьнін бачыў небяспеку для дзяржавы ў пазіцыі тых, хто клапаціцца толькі пра свой дабрабыт («*Niech ginie wszystko, byleby ty cali!*»), каму ўласціва грамадзянская абьякавасць; такіх «грамадзян» паэт параўнаў з птаствам, якое толькі глядзіць услед арлу, здольнаму ўзняцца да сонца, «*ale nikt za nim ku słońcu nie leci*».

У многіх творах Ф. Князьніна гучыць клопат пра лёс Рэчы Паспалітай («Do zgody», «Poranek», «Hejnał na dzień 3 Maja 1792» і інш.). Непакоем пра будучыню Айчыны прасякнуты радкі верша «Do zgody. Na sejm 1788», у якіх Князьнін сцвярджаў, што аснова кансалідацыі і спосаб выратавання заключаны ў адзінстве лідара і нацыі: «*Blyśnij o zgodę żądana! / Złącz naród z Królem i Króla narodem...*» [12, с. 155].

Гістарычнае парахэнне Рэчы Паспалітай было ўспрынята Ф. Князьніным як асабістая трагедыя. Падзелы дзяржавы настолькі моцна паўплывалі на свядомасць паэта, што гэта адбілася на яго псіхічным здароўі. Князьнін адкрыта крытыкаваў рабаўнічую палітыку захопнікаў краю ў вершы, адрасаваным сябру Ф. Заблоцкаму («Do Fr. Zabłockiego»): «*Gorzej, że nasi dokoła mocarze / Łupią, plądrują i ważą nas za nic / A cudzych skarbów takimi szafarze / Z własnychże Polskę wypierają granic*» (Страфа была знята цэнзарам у выданні Ф.С. Дмахоўскага 1828 г. [11, с. 183] – Г.Г.). Паэт звярнуў увагу на надзеленых уладай асоб «*na których potędze / Stoї Ojczyzny zguba i ratunek*», назваў іх абавязкам адданую працу на карысць дзяржавы («*Niech się ci trudzą*») [11, с. 183].

Як правіла, выказваючы заклапочанасць лёсам федэрацыі, Ф. Князьнін апеляваў да гераічнага мінулага дзяржавы, узгадваў радавод польскіх караляў (ода «Do Krakowa»), імёны легендарных асоб і падзеі гісторыі (оды «Do Sewer. Wyszkwowskiego», «Do Xcia Adama Jerzego Czartoryyskiego na obóz pod Gołębim», «Na Stoletni Obchód Zwycięstwa Jana III pod Wiedniem» і інш.). Разам з гэтым, паэт гарача цікавіўся сучаснасцю, шчыра вітаў прыняцце Канстытуцыі 3 Мая («Hejnał na dzień 3 Maja 1792»), марыў пра вяртанне радасці, якую прынёс «Maia dzień trzeci» (вершы «Poranek», «Do Xcia Adama Jerzego Czartoryyskiego na obóz pod Gołębim»). Са старонак твораў Ф. Князьніна паўстае вобраз грамадзяніна, які для айчыны «... *żyje, i w swojéj snocie / Na usność braci zasłużył*» (ода «Ignacemu Potockiemu»), змагаючыся абаронцы, рыцара, які ўражвае адвагай «*i w duszę ogniem uderza*» («Do Xcia Adama Jerzego Czartoryyskiego na obóz pod Gołębim») [11].

У мастацкай спадчыне Ф. Князьніна захаваўся верш, які меў вялікую папулярнасць у суайчыннікаў, стаў асновай розных песенных варыяцый і паслужыў матывам для літаратурнага дыялогу з І. Быкоўскім. Верш «Do Waśów» [11, с. 66–67] можна назваць эстэтычным крэда паэта: Ф. Князьнін у творы аддаў перавагу спрадвечным культурным каштоўнасцям Рэчы Паспалітай перад навамоднымі еўрапейскімі павевамі:

*На ж аль, цяпер часы герояў
Палякамі зусім забыты,
Сучаснікі вусоў не носяць:
Парык патрапіў у фаварыты.*

*Сармацкі гонар не ў пашане,
Муж чынскіх рыс няма на тварах.
Пакуль паляк вусоў не мае,
Не вернецца былая слава.*

*Забьўшыся на род бацькоўскі,
Смяецца ветраны юнак,
А я нашу вусы. І гэтым
Я ганаруся як паляк!*

⁴ Як сведчыць параўнальны аналіз, фрагмент гэтага верша І. Быкоўскі выкарыстаў у заўвагах да паэмы «*Kościół sławy*» (1799), спалучыўшы яго з урыўкам з верша Ф. Князьніна «*Do Ojczyzny. Vox clamantis in deserto*».

Такім чынам, на аснове прааналізаванай часткі літаратурнай спадчыны Ф. Князьніна можна выявіць, што паэту быў уласцівы шматузроўневы характар нацыянальнай свядомасці, і гэта было абумоўлена аб'ектыўнымі абставінамі тагачаснага палітычнага жыцця федэрацыі. Ф. Князьнін усведамляў сябе як прадстаўніка народа Рэчы Паспалітай, быў неабыхавы да лёсу агульнай дзяржавы, але разам з гэтым не забываў пра малую радзіму. Паэт вызначаўся актыўнай грамадзянскай пазіцыяй, называў прыярытэтнымі якасцямі грамадзяніна сумленне і служэнне патрэбам дзяржавы, часта звяртаўся да гісторыі Рэчы Паспалітай з мэтай нагадаць сучаснікам пра гераічнае мінулае і тым самым падтрымаць дух нацыі ў пераломную эпоху.

К. Браздзіньскі назваў Ф. Князьніна бадай адзіным паэтам, які меў тонкі музычны слых, што выявілася праз незвычайную напеўнасць у будове вершаў: «*Wszystkie niemal jego <...> poezye <...> śpiewać się dadzą, przymiot, którego żadnemu z ówczesnych Poetów przyznać nie można*» (11, с. XXXIII). Яшчэ ў першай палове XIX стагоддзя імя Князьніна звычайна ставілася побач з імем Ф. Карпінскага. Высока цаніліся ўласцівыя паэтычнай манеры творцы тонкі лірызм, вобразнасць, эмацыянальная насычанасць, схільнасць да меланхоліі, добры мастацкі густ. Паззія Ф. Князьніна стала люстэркам асветніцкай эпохі ў культуры Рэчы Паспалітай, у адбітку якога засталіся эпізоды прыватнага жыцця і грамадскай дзейнасці славурых суайчыннікаў, уласныя перажыванні, клопат паэта-грамадзяніна пра будучыню дзяржавы, трагічны лёс якой быў шчыльна пераплецены з жыццём пісьменніка.

Літаратура

1. Mazurkowa, B. Na ziemskich i niebieskich szlakach : Studia o poezji Franciszka Zabłockiego i Franciszka Dionizego Kniaznina / B. Mazurkowa. – Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 2008. – 319 s.
2. Жлутко, А.А. Латинская поэзия Белоруссии эпохи Просвещения: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03 / А.А. Жлутко. – Минск, 1990. – 20 с.
3. Кавалёў, С. Шматмоўная паззія Вялікага Княства Літоўскага эпохі Рэнесансу : манаграфія / С. Кавалёў. – Мінск : Кнігазбор, 2010. – 376 с.
4. Жлутко, А. Францішак Князьнін. Элегія да Бацькаўшчыны / А. Жлутко // Шляхам гадоў: гіст.-літ. зб. / Уклад. У. Мархель. – Мінск : Маст. літ., 1990. – С. 285–289.
5. Князьнін Францішак Дыянізы // Мысліцелі і асветнікі Беларусі (X–XIX стагоддзі) : энцыкл. давед. / склад. Г.А. Маслыка; гал. рэд. Б.І. Сачанка. – Мінск, 1995. – С. 240.
6. Кузьміч, М.П. Князьнін Францішак Дыянізы / Імёны, асобы, лёсы : Ураджэнцы Віцебшчыны ў далёкім і блізкім замежжы : біяграф. даведнік / П.М. Кузьміч, М.І. Сцеланенка. – Мінск : Літаратура і мастацтва, 2012. – С. 352.
7. Насевіч, В. Князьнін Францішак Дыянізы / В. Насевіч // Вялікае княства Літоўскае: энц. : у 2-х т. / рэд. Г.П. Пашкоў і інш. – Мінск : БелЭн, 2005. – Т. 2. – С. 115–116.
6. Smolicz, J. Wartości rdzenne a tożsamość kulturowa // Kultura a Społeczeństwo. – 1987. – Т. XXXI, № 1. – s. 59–75.
7. Бардах, Ю. Штудыі з гісторыі Вялікага Княства Літоўскага / Ю. Бардах / Пер. М. Раманоўскага і А. Істоміна; Прадм. Г. Сагановіча. – Мінск : Бібліятэка часопіса “Беларускі Гістарычны Агляд”, 2002. – 459 с. (
6. Гладкова, Г. Жыццё Ігнація Быкоўскага, паручніка расійскіх войск, ім самім апісанае ў 1806 годзе / Г. Гладкова // Польшча. – 2012. – № 7. – С. 163–177.
7. Dzieła Franciszka Dyonizego Kniaznina : w 7 t. / wyd. przez F.S. Dmochowskiego. – Warszawa : Nakł. i drukiem wydawcy, 1828–1829. – Т. 1. – 1828. – 184 s.
8. Dzieła Franciszka Dyonizego Kniaznina : w 7 t. / wyd. przez F.S. Dmochowskiego. – Warszawa : Nakł. i drukiem wydawcy, 1828–1829. – Т. 7. – 1829. – 276 s.
9. Мальдзіс, А.І. На скрыжаванні славянскіх традыцый : літаратура Беларусі пераходнага перыяду (другая палова XVII—XVIII стст.) / А.І. Мальдзіс. — Мінск : Навука і тэхніка, 1980. — 352 с.
10. Mémoires du prince Adam Czartoryski et correspondance avec l'Empereur Alexandre I : in 2 t. / Preface de M. Ch. DeMazade, de l'Academie française. – Paris : Librairie Plon, 1887–1888. – Т. 1. – 1887. – 438 p.